

УДК 65.011.12

Бровкіна Ю. О.¹

ФАКТОРИ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ХЛІБОПЕКАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто проблему забезпечення економічної безпеки хлібопекарських підприємств з позиції загроз, що надходять з боку їхнього внутрішнього середовища. Систематизовано основні організаційно-технологічні особливості функціонування хлібопекарської промисловості. Визначено домінантні фактори внутрішнього впливу на економічну безпеку з урахуванням організаційно-технологічних характеристик даного виду економічної діяльності.

***Ключові слова:** фактори, внутрішнє середовище, хлібопекарське підприємство, економічна безпека.*

ВСТУП

Сучасні хлібопекарські підприємства існують у жорстких умовах постійних і непередбачених змін зовнішнього середовища, які вимагають від внутрішнього оточення своєчасних та ефективних методів реагування на них. Внутрішнє середовище суб'єктів господарської діяльності характеризується наявністю великої кількості факторів, які вимагають ретельного вивчення у зв'язку з різним ступенем їхнього впливу на економічну безпеку. Необхідність дослідження і розробки заходів з подолання негативних змін у внутрішньому середовищі підприємств хлібопекарської промисловості повною мірою проявляється у скороченні обсягів виробництва і реалізації готової продукції, падіннях показників рентабельності різних напрямків діяльності, зменшенні кількості торгових точок тощо. Забезпечення відповідного рівня економічної безпеки хлібопекарських

¹ Рецензент – д. е. н., професор Лазарева Є. В.

підприємства шляхом коригування змін у внутрішньому середовищі стає завданням особливо актуальним, тому великого значення при дослідженні умов функціонування хлібопекарських підприємств набуває визначення домінуючих факторів впливу на економічну безпеку у внутрішньому середовищі.

Вивчення проблеми економічної безпеки підприємства продовжує поглиблюватись та удосконалюватись. Різним аспектам економічної безпеки на мікрорівні присвячено багато наукових праць вітчизняних і західних учених, серед них Л. Абалкін, О. Ареф'єва, І. Белоусова, О. Белов, В. Гусев, Б. Губін, С. Дубецька, С. Ільяшенко, Д. Ковальов, Г. Козаченко, Н. Лоханова, О. Новікова, Є. Олейников, Н. Реверчук, В. Сенчагова, Т. Сухорукова, В. Тамбовцев, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Шликов та інші. В роботах визначено головні принципи побудови системи економічної безпеки підприємства, досліджено економічні, правові та інституційні засади її вдосконалення у ринковій економіці, проведені узагальнення системи зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на економічну безпеку підприємств тощо.

Відаючи належне науковій і практичній значущості праць учених, слід відзначити, що певне коло питань потребує постійних досліджень та коригувань через високу залежність забезпечення економічної безпеки від внутрішнього оточення підприємства. Негативний вплив на підприємства здійснюється через недосконалість роботи персоналу, неможливість раціонального розподілу фінансових ресурсів, неефективне використання технологій тощо. Наслідками перелічених проблем стає зниження ефективності роботи підприємства, що при недбалому відношенні до їхнього подолання може призвести навіть до банкрутства таких об'єктів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження факторів внутрішнього середовища в контексті економічної безпеки і визначення найвпливовіших з них у площині підприємств хлібопекарської промисловості України. Теоретичну основу дослідження складає системний підхід до визначення та аналізу факторів, що впливають на економічну безпеку підприємств. Методологічну основу становлять методи системного і логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підтримка підприємства у стані економічної безпеки – головна передумова стабільного розвитку бізнесу. Процес забезпечення економічної безпеки на підприємстві характеризується значною залежністю від його внутрішнього стану. Будь-які зміни всередині підприємства можуть суттєво вплинути на стан економічної безпеки як

з позитивного, так і з негативного боку. Дослідження останньої ситуації вимагає ретельного вивчення внутрішнього стану підприємства і внутрішніх факторів, які формують цей стан.

М. В. Мінченко, Л. П. Чижов, А. В. Фрояков визначають фактори як умови, рушійні сили, необхідні для здійснення господарських процесів, а також причини, що впливають на результати зміни даних за окремими показниками діяльності [1].

Таким чином, у контексті даного дослідження під факторами внутрішнього середовища розуміються причини, під впливом яких змінюється рівень економічної безпеки підприємства. Гарантування економічної безпеки можна вважати складовою частиною стратегічного управління підприємством. Тому більшість факторів, що впливають на стратегію розвитку підприємства, корелюють з факторами впливу на економічну безпеку.

Виникнення та інтенсивність прояву внутрішніх факторів безпосередньо залежить від діяльності підприємств, стану їхньої ресурсної бази, характеру організації системи управління тощо. Фахівці стратегічного менеджменту американські вчені А. А. Томпсон і А. Дж. Стрікланд серед факторів внутрішнього середовища пропонують приділяти увагу сильним і слабким сторонам підприємства, загальним цінностям та корпоративній культурі, філософії бізнесу, етичним принципам провідних керівників [2, с. 90].

Автор Л. І. Федулова серед складових внутрішнього середовища підприємства виділяє фінанси, технологію, кадри, техніку, організацію і управління [3]. О. В. Князь серед факторів внутрішнього середовища підприємства виділяє ресурси, організаційну структуру управління підприємством, стиль керівництва, цілі підприємства, види діяльності підприємства, використовувані технології, морально-етичний рівень працівників і соціально-психологічний клімат в організації [4].

У контексті дослідження факторів, що впливають на діяльність підприємств, більшість науковців вказують на переваги зовнішнього оточення, таким чином знижуючи значення внутрішнього середовища підприємства. В якості факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, які здійснюють суттєвий вплив на розвиток підприємств, автор Бузько І. Р. [5, с. 108] виділяє етапи життєвого циклу, стан зовнішнього середовища, обсяги виробництва та частку на конкретному ринку, стан ринкової кон'юнктури, законодавчі норми обмежуючого характеру, організаційну структуру підприємства.

Автори Сухорукова А. М. і Пашканг Н. Н. [6, с. 19] також вказують на перевагу зовнішнього середовища над внутрішнім. До факторів, які формують внутрішнє середовище підприємства, вони зараховують організаційно-правову форму підприємства, внутрішню структуру розподілу акцій, власності; техніко-технологічний рівень виробництва; підвищення продуктивності праці та дотримання режиму

економії; організацію й управління виробництвом, наявність кваліфікованих менеджерів, робітників і служби маркетингу; асортимент, якість і конкурентоспроможність продукції; раціональне використання фінансових ресурсів: амортизації, прибутку, оборотних коштів.

Узагальнюючи підходи вітчизняних учених до визначення факторів, слід сказати, що найбільшу перевагу вони віддають розмірам підприємства і його позиції в галузі, загальному стану галузі, привабливості ринку, стратегії конкурентів, конкурентним перевагам, місії та цілям підприємства, потенціалу підприємства, стадіям життєвого циклу підприємства і його товарів, витратам на виробництво та збут товарів, інтересам вищого керівництва, якісному складу персоналу, зобов'язанням підприємства щодо попередніх стратегій, ступеню залежності від зовнішнього середовища і фактору часу, альтернативним стратегіям, оцінці виконання поточної стратегії, фінансовим ресурсам підприємств і рівню ризику.

Всі перелічені групування факторів мають загальний характер і являють собою універсальну систему для проведення системної оцінки їхнього впливу на об'єкт дослідження. Автори пропонують різну кількість факторів, які доцільно вивчати, а саме: одні спираються на великий обсяг інформації щодо внутрішнього середовища, інші вважають доцільним розглянути декілька найважливіших факторів існування підприємства. Оскільки неможливо врахувати вплив всіх факторів на діяльність підприємства, на нашу думку, необхідно виділити оптимальну кількість факторів доміантного впливу на забезпечення економічної безпеки підприємств. На нашу думку, найбільш прийнятною є класифікація факторів внутрішнього середовища, що запропонована Р.З. Вечерковські, який в якості факторів внутрішнього середовища визначає персонал, технології та фінанси підприємства [7]. Вважаємо за необхідне технологічний фактор замінити на техніко-технологічний для підкреслення вагомості технічного потенціалу підприємств.

Дотримуючись думки вчених-економістів про переваги зовнішнього середовища над внутрішнім і враховуючи неспростовність того, що в ринковій економіці рушійною силою створення й ефективної роботи підприємств є попит на продукцію, доцільно встановити, що зовнішнє середовище найбільше впливає на економічну безпеку підприємства, а внутрішнє середовище можна розглядати як похідну від нього, оскільки всі ресурси підприємства беруться у зовнішньому середовищі. В свою чергу, реакцією на зовнішні зміни є проведення відповідних заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства. Внутрішні фактори суттєво збільшують свою вагу і починають домінувати над зовнішніми при

переході підприємств із стану виживання до стану розвитку. Як правило, акцент на внутрішніх факторах як основному резерві розвитку характерний для підприємств, що знаходяться в стані зростання або зрілості життєвої кривої підприємства [8, с. 71].

Усі фактори внутрішнього середовища знаходяться в тісній взаємодії та взаємозалежності. Наведені переліки факторів мають бути скориговані відповідно до певного виду економічної діяльності. Головною метою цього процесу повинно стати визначення ключових елементів розвитку підприємства і виявлення «вузьких місць», в яких можуть виникати загрози для економічної безпеки підприємства.

Аналіз літературних джерел, що стосуються функціонування хлібопекарських підприємств [9, 10], дозволяє виділити організаційно-технологічні особливості цієї галузі, які базуються на групуванні економічних, галузевих і техніко-технологічних ознак (рис. 1).

Персонал підприємства відіграє вирішальну роль серед внутрішніх факторів. Саме від нього залежить ефективність розподілу всіх видів ресурсів, і саме він формує головні засади розвитку підприємств незалежно від їхньої галузевої належності. Сучасний персонал має бути надзвичайно мобільним, що пояснюється, по-перше, необхідністю динамічного розвитку бізнесу, по-друге, необхідністю постійного пристосування до змін зовнішнього середовища і спроможністю протистояти цим змінам. З позиції забезпечення економічної безпеки працівники підприємств повинні мати бажання працювати на досягнення кінцевого результату, тобто разом йти до встановленої мети. Персонал підприємств хлібопекарської промисловості повинен мати здібності швидкого реагування на можливі щоденні негативні зміни у зовнішньому середовищі підприємства і передбачувати вплив внутрішніх факторів на ефективність процесу забезпечення економічної безпеки. Реакція персоналу може бути різною. Робітники можуть бути схильними до повної підтримки інтересів підприємства або спрямовані на реалізацію власних. Остання ситуація може призвести до зниження ефективності системи економічної безпеки. Важливу роль у структурі персоналу відіграють топ-менеджери, які повинні усвідомлювати, що виробництво хліба є соціально орієнтованим, тому поряд з досягненням мети щодо зростання прибутків необхідно враховувати інтереси всіх верств населення, особливо малозабезпечених.

Техніко-технологічна складова внутрішнього середовища хлібопекарських підприємств характеризується значною кількістю морально та фізично застарілого обладнання, яке до того ж має високий ступінь енерго- та матеріалоемності. Такі обставини свідчать про можливість загроз з боку частих поломок обладнання (потужні хлібозаводи найчастіше працюють у три зміни, тому простої в роботі

вкрай небажані), чутливості до подорожчання енергетичних ресурсів. Все це може негативно вплинути на прибутковість підприємств у зв'язку з підвищенням собівартості кінцевої продукції. З боку технології основною загрозою економічній безпеці є короткотривалий термін реалізації готової продукції, що вимагає постійного моніторингу обсягів попиту на різні види хлібобулочних виробів.

Рис. 1. Організаційно-технологічні особливості хлібопекарської промисловості

Джерело: власна розробка

Фінансовий фактор напряму залежить від технологічних особливостей хлібопекарського виробництва, а саме короткотривалий термін реалізації основної маси продукції, її багатотоннажність і велика номенклатура вимагають постійного поповнення обігових коштів у відповідному достатньому обсязі. Від своєчасності повернення заборгованості за кінцеву продукцію залежить щоденна робота підприємства і відповідно його прибутковість.

ВИСНОВКИ

Внутрішнє середовище хлібопекарських підприємств характеризується значною кількістю факторів, які впливають на його економічну безпеку, серед них найвагомішими слід вважати:

- вплив персоналу на формування ефективної роботи всіх функціональних складових діяльності підприємства та усвідомлення його керівництвом соціальної значущості основної маси виробленої продукції;
- урахування моральних і фізичних характеристик обладнання, його енерго- та матеріалоемність;
- короткотривалий термін реалізації основної маси продукції;
- необхідність своєчасного поповнення обігових коштів.

Дані фактори є пріоритетними при вивченні внутрішнього середовища хлібопекарських підприємств, тому саме на них треба звертати увагу в першу чергу. Моніторинг цих факторів необхідно здійснювати постійно, що стане у нагоді для забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мінченко М. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів : [монографія] / М. В. Мінченко, Л. П. Чижов, А. В. Фрояков. – Суми : Університетська книга, 2004. – 442 с.
2. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : учебник для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд ; пер. с англ. под ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
3. Федулова Л. І. Менеджмент організацій : підручник / Л. І. Федулова ; за заг. ред. Л. І. Федулової. – К. : Либідь, 2004. – 448 с.
4. Князь О. В. Аналіз та оцінювання факторів, які впливають на рівень інноваційного розвитку підприємств / О. В. Князь // Економіка промисловості. – 2006. – № 3. – С. 128–135.
5. Бузько І. Р. Стратегический потенциал и формирование приоритетов в развитии предприятий : монография / Бузько И. Р., Дмитренко И. Е., Сущенко Е. А. – Алчевск : Изд-во ДГМИ, 2002. – 216 с.
6. Сухорукова А. М. Результат трансформации системы управления пищевой промышленностью региона / А. М. Сухорукова, Н. Н. Пашканг // Пищевая промышленность. – № 9. – 2000. – С. 15–19.
7. Діагностика стану підприємства: теорія і практика : монографія / за заг. ред. А. Е. Воронкової. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 448 с.
8. Буркинский Б. В. Инвестиционное обеспечение инновационных процессов на предприятиях / Б. В. Буркинский, Е. В. Молина // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2004. – Выпуск 76. – С. 67–73.
9. Борщевський П. П. Інтенсифікація виробництва в харчовій промисловості / П. П. Борщевський. – К. : Урожай, 1989. – 135 с.
10. Дейнеко Л. В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії і практики) / Л. В. Дейнеко. – К. : Знання, 1999. – 331 с.

Дата надходження до редакції – 10.04.2015 р.